

Verica Zorić

RAZGOVORI O ENGLESKOM JEZIKU — ISKUSTVA U PRIMJENI PRIRUČNIKA ZA UČENIKE IV, V i VI RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Ove školske godine multimedijски sklop za učenje engleskog jezika obogaćen je dvjema novim knjigama. Prva je izmijenjeni i dopunjeni udžbenik *I speak English*, stage C, autorica Blanke Brozović i Oktavije Gerčan. Druga knjiga je *Razgovori o engleskom jeziku*, Priručnik za učenike IV, V i VI razreda osnovne škole, autorice Mirjane Vilke. Obje knjige prilagođene su novome nastavnom programu.

Pošto su nastavnici, primjerice oni koji predaju engleski jezik u osnovnim školama, upoznati s udžbenikom *I speak English*, stage C, i Priručnikom za nastavnike uz isti udžbenik, ovdje ćemo govoriti o *Razgovorima o engleskom jeziku* u izdanju Školske knjige, Zagreb, 1983. Osvrnut ćemo se na neka iskustva u primjeni tog Priručnika za učenike IV, V i VI razreda osnovne škole i razmotriti neke mogućnosti rada koje Priručnik pruža učeniku i nastavniku engleskog jezika.

Upoznajmo se najprije s *Razgovorima o engleskom jeziku* i njegovim mogućim mjestom u multimedijском sklopu za IV, V i VI razred.

»Današnji naš pristup nastavi stranih jezika toliko je složen da on predstavlja preveliko opterećenje za nastavnika. Od njega se ne može uvijek tražiti da bude primijenjeni lingvist i da u svom radu uvijek vodi brigu o suvremenim zbivanjima u lingvistici, psiholingvistici, sociolingvistici i teoriji učenja ... ali za skupinu ljudi koja piše nastavne materijale to je imperativ (pored toga ti ljudi moraju biti i dobri praktičari).«¹

Novi Priručnik dosljedno odgovara spomenutom imperativu. Razmotrimo samo neka od načela suvremene metodike i zahtjeve kojima on podliježe i dosljedno ih ispunjava.

Nastavnik praktičar, ponekad preopterećen pripremom radnih materijala za izvođenje nastave stranog jezika, zaboravlja ponoviti s učenicima sadržaje koje mu propisuje Program stranih jezika, odnosno Program slijepo poistovjećuje s udžbenikom, što ponekad rezultira neuravnoteženim ili dugim radom na jednom od sadržaja, nauštrb drugih koji prema subjektivnoj ocjeni nastavnika nisu od posebne važnosti.

Podsjetimo se na sadržaje iz novog Programa i usporedimo ih sa sadržajima u *Razgovorima o engleskom jeziku*.

¹ Mirjana Vilke: »Multimedijски pristup nastavi stranih jezika«, *Strani jezici*, 3, 1974.

Program

Teme i situacije

Učenik i svijet oko njega.

Situacije iz života stranih vršnjaka.

Sličnosti i razlike u organizaciji obiteljskog, školskog i javnog života u našoj i stranoj sredini.

Lingvistički sadržaji

III odgojno-obrazovno razdoblje

(IV, V i VI raz.)

IV razred

Identifikacija osoba i predmeta.

Izricanje radnje koja se događa u trenutku opisivanja.

Postavljanje pitanja o takvoj radnji i davanje kratkih odgovora, potvrđenih i niječnih.

Postavljanje pitanja s pomoću upitnih riječi: who, what, whose, where.

Razlikovanje jednog predmeta ili osobe od više njih.

Izražavanje pripadanja ili svojine.

Izražavanje zapovijedi, molbi, dozvole.

V razred

Orientacija u vremenu, izražavanje količine.

Orientacija u prostoru.

Izražavanje uobičajene radnje i radnje koja se ponavlja.

Razgovori o engleskom jeziku

Zašto u školi učimo engleski jezik? (str. 5)

Jesu li naš jezik i engleski slični? (str. 5)

Kako na engleskome pozdravljamo? (str. 7)

Kako se ljudi oslovljavaju na engleskome? (str. 24)

Kako na engleskome pitamo tko je tko (str. 8)

Kako se na engleskome obraćamo drugome? (str. 9)

Kako opisujemo radnju koja se događa sada? (str. 19)

Što sve znamo o postavljanju pitanja? (str. 21)

Kako na engleskome govorimo o jednoj osobi ili predmetu, a kako o više njih? (str. 16)

Kako na engleskome kažemo da nekome nešto pripada? (str. 12)

Kako na engleskome zapovijedamo, molimo i pozivamo? (str. 15)

Brojevi i gledanje na sat. (str. 30)

Snalaženje u prostoru. (str. 25)

Opisivanje radnje koja se ponavlja. (str. 26)

VI razred

Izražavanje sadašnjosti	Izražavanje sadašnjosti Simple present tense — jednostavno sadašnje vrijeme (str. 31) Continuous present tense — trajno sadašnje vrijeme (str. 33)
Izražavanje prošle radnje s pomoću Simple past tense.	Izražavanje prošlosti, Simple past tense — jednostavno prošlo vrijeme (str. 37)
Izražavanje buduće radnje	Izražavanje budućnosti (He is going to be . . .) (str. 42) Još jedan način izražavanja budućnosti (shall, will) (str. 43)
Modalni glagoli	Kako se na engleskome kaže da se nešto može, smije i mora? glagoli can, may i must (str. 44)
Izražavanje neodređene količine: some, any, much, many.	Izražavanje redoslijeda i količine. some — any much — many
Redni brojevi	Još ponešto o brojevima (str. 48)
Pravilna komparacija pridjeva.	Osobine osoba i stvari Pridjevi i njihova komparacija. (str. 50)
Izražavanje rezultata radnje.	Radnja koja je počela u prošlosti, a traje i sada. Present perfect tense (str. 47)

Odmah uočavamo da je prezentiranje gradiva u Priručniku za učenike brižno građuirano od »predgramatičke faze«, dakle primjene funkcionalnih jedinica, do postepenog uvođenja gramatike sustavno — od niza primjera određene gramatičke pojave u rečenici do objašnjenja i pravila. Učenici upoznavaju gramatičku terminologiju i paradigme, uočavaju jezične zakonitosti i uspoređuju ih s materinjem jezikom. Dakle, očito je da Priručnik primjerava tumačenje gramatike dobi učenika, i to od »intuitivne primjene« i objašnjavanja osnovnih jezičnih koncepata do eksplicitnog tumačenja gramatike. Priručnik za učenike koristi se kontrastivnim pristupom, to jest uspoređuju se funkcije i oblici pojedinih gramatičkih kategorija engleskoga i hrvatskog ili srpskog jezika, u skladu s uzrastom učenika. Time se Priručnik uklapa u zahtjeve suvremene metodike stranih jezika, gdje se od nastave traži da bude kreativna, kognitivna i kontrastivna. Učenici su uvijek upozoreni na odlomke u udžbeniku engleskog jezika i radnoj bilježnici, udžbeniku materinjeg jezika, te ih se na taj način podsjeća na već stečena znanja o stranom jeziku i o materinjem jeziku.

Kako, kada, gdje i koliko koristiti ovu knjižicu kao pomoć ili kao medij u nastavnom procesu? Jasno je da se ne očekuje odgovor u obliku recepta, jer

pravu mjeru naći će svaki nastavnik sam za sebe i svoje učenike koji su različiti interesa, sposobnosti i predznanja.

Razmotrimo neke mogućnosti primjene novog Priručnika.

1. Priručnik i individualizacija nastave

U suvremenoj nastavi stranog jezika zahtijeva se optimalno opterećenje svakog učenika, odnosno obrazovne sadržaje treba odrediti prema individualnim sposobnostima učenika. Pred sve učenike istog razreda ne treba postavljati jednake zadatke. Individualizacija posebno dolazi do izražaja na satima dopunske i dodatne nastave. Na žalost, u praksi to više dolazi do izražaja samo na satima dopunske nastave VII i VIII razreda. (Dodatna nastava se održava u malom broju osnovnih škola.) Učenici IV, V i VI razreda imaju samo redovnu satnicu od tri sata tjedno. Novim Priručnikom za učenike koristili smo se za samostalno učenje onih jezičnih koncepata koji su prethodno obrađeni u razredu. Priručnik je učenicima V i VI razreda na početku školske godine služio kao izvor informacija za sistematsko ponavljanje jezične građe iz prethodnog razreda. Pročitane odlomke učenici ne reproduciraju pred razredom, već međusobno postavljaju pitanja pripremljena kod kuće i u razredu jedni drugima na njih odgovaraju. Nastavnik je tu koordinator i, koliko je to moguće, nepristrani promatrač. Nastavnik bilježi opažanja vezana uz ovladavanje obrađenim jezičnim gradivom, kako bi nedostatke i propuste nadoknadio u daljnjoj fazi nastavnog procesa.

2. Priručnik i samoučenje

Priručnik za učenike jedna je od pomoći da se razbije uvriježena navika (posebno vezana uz nastavu stranog jezika) da učenik sve informacije dobiva od nastavnika. Učenike smo pokušali uvoditi u jedan novi pristup, pristup ka samoučenju. Ovdje ne smijemo zaboraviti činjenicu da je proces učenja stranog jezika bitno drugačiji od ostalog učenja, daleko kompleksniji. Učenje stranog jezika u sebi uključuje i oponašanje, i mehaničko učenje, i kognitivno učenje. Velik korak prema samoučenju učinjen je izdavanjem kasete za učenike na kojima su snimljeni tekstovi iz udžbenika engleskog jezika. Kad je riječ o samoučenju uz pomoć Priručnika, učenici s puno žara i poleta prihvaćaju povjerene im zadatke i s interesom čitaju u Priručniku i ono što nije bilo potrebno. Bilježimo jedan nadasve nadahnjujući primjer. Učenici IV razreda nemaju u programu izricanje vremena podijeljeno na sve dijelove sata. To gradivo se obrađuje u V razredu, a u IV razredu uče izricanje samo punih satova. Na inicijativu učenika koji su samostalno pronašli podnaslov »Brojevi i gledanje na sat« (str. 30, za V razred) u Priručniku, nastavnik je zamoljen da im pomogne da nauče kako se to vrijeme izriče, »... jer to je, drugarice, toliko jednostavno i sve je objašnjeno u Priručniku samo na jednoj strani« — bilježimo riječi učenika. Dakle, interakcija nastavnik — učenik stalno je prisutna i dozvoljavamo da i učenik bude onaj koji traži i stvara okvire jezičnoj građi koja se obrađuje. Tu je prisutna i visoka motivacija, želja za novim znanjem, razvija se i kreativnost, toliko potrebna u nastavi stranog jezika. Takve i slične primjere samoučenja potičemo kod učenika jer je to jedan od načina da se razvija lingvističko mišljenje i sposobnosti navike korištenja gramatikom, rječnicima i drugim priručnicima koji sadrže informacije o jeziku.

3. Priručnik, nastavnici pripravnici i studenti stranih jezika nastavničkih fakulteta

Jedan vrlo važan, ali često i zanemaran aspekt osposobljavanja studenata za nastavnički poziv jest podučavanje kako dati učenicima što jednostavnije i jasnije objašnjenje jezičnih koncepata. Dešava se da nastavnici pripravnici imaju poteškoća u pomaganju učenicima da što bolje i ispravnije shvate organizaciju i upotrebu engleskog jezika. Nastavnik treba težiti da daje pojmovno što jasnija, a terminološki što jednostavnija objašnjenja, prikladna dobnoj skupini učenika i njihovim intelektualnim sposobnostima. Priručnik za učenike imao je na umu spomenute probleme i primjećujemo da može pomoći u razrješavanju nedoumica da li smo kao nastavnici pojedine jezične koncepte (npr. upotreba Present perfect tense) i suviše zanemarili ili im treba dati veću važnost. Nalazimo da je Priručnik isto tako koristan i za nastavnike kao i za učenike.

4. Mjesto Priručnika u pristupu engleskome kao svjetskom jeziku

Vrlo često se zanemaruje kompletna ličnost učenika i njegove psihofizičke mogućnosti u dobi od 10 godina, kada se prvi put susreće sa stranim jezikom u školi. Nastavnik stranog jezika ne podaje mu samo jezičnu građu stranog jezika, već je njegova uloga i dužnost odgajatelja vrlo važna. Nastavnik treba dobro upoznati i »osjećati« svoje učenike. Prvi kontakti s engleskim kao stranim i svjetskim jezikom od velike su važnosti, a početne teme u Priručniku doprinijet će da se mnogi učenici zainteresiraju za predmet, da u svoj svijet počinju ugrađivati spoznaju o jednome svjetskom jeziku, da posegnu za atlasom (koji je mnogima još nepoznanica), da od prvog susreta s jezikom budu aktivni sudionici u nastavnom procesu.

5. Priručnik i ekonomičnost u nastavi

Ako govorimo o načelima, treba istaknuti načelo ekonomičnosti u nastavi stranog jezika. Vremena ima malo i potrebno je da postignemo što bolje rezultate u kratkom vremenu. Koristeći se rezultatima ankete koju je proveo pedagog među učenicima IV i V razreda uočava se apsurdna činjenica. Svi govore o preopterećenosti učenika, a učenici imaju sve više slobodnog vremena. Da li su njihovi domaći zadaci dovoljno primjereni da ih upućuju i u tehniku učenja, a ne samo »prazno« ispunjenje domaćih zadataka? U tom smislu smo u ovih nekoliko mjeseci prvog polugodišta pokušali naći pravo mjesto i Priručniku, jer on i treba koristiti učeniku kod kuće, isto kao i rječnici, enciklopedije i slični priručnici za nastavu.

6. Priručnik i slobodne aktivnosti

Učenici VI razreda dopisuju se sa svojim vršnjacima iz inozemstva s nadom i planovima za izravne susrete sa svojim prijateljima.

Problema ima uvijek, naročito kad se formirane misli na materinjem jeziku pokušavaju izreći na engleskome. »Kako se na engleskome pita da li mi možeš poslati razglednicu svoga grada? Kako se pita da li znaš svirati klavir? ...« — tako se nižu pitanja malih dopisivača. Naši učenici su mnogo puta posegnuli za Priručnikom u potrazi za nekim zaboravljenim izrazom, za gramatičkim vremenom, a najčešće modalnim glagolima.

7. Priručnik i roditelji

Mnogi roditelji današnjih učenika IV i V razreda učili su engleski jezik u školi. Proveli smo anketu među roditeljima i doznali da i oni sami posegnu za Priručnikom. Upotrebljavaju ga rado kada se, prema svojim sposobnostima, uključuju u razgovore o engleskom jeziku sa svojom djecom.

Nadamo se da je »plava knjiga« (boja ovitka je plava), kako je neslužbeno zovu četveroškolci koji uče engleski u osnovnoj školi, samo početak i da će korisnike Priručnika, kad stignu u VII i VIII razred, dočekati nastavak ove prve knjige-priručnika za strani jezik za osnovce, jer i Program stranih jezika za IV razdoblje (VII i VIII razred), predviđa da učenici trebaju samostalno rješavati zadatke prema uputama uz korištenje rječnika, udžbenika i gramatičkih priručnika.

Literatura

- Liz Baines, Gillian Cunningham, Judy Lugton, Helen Moorwood, *Situations and aids for teaching structures*
- Brita Haycraft, *Pronunciation Points*, International House, 1976.
- Ivana Batušić, »Primjerenost nastave stranog jezika potrebama i mogućnostima skupine i pojedinca«, *Strani jezici* 1—2, Zagreb, 1982.
- Jasna Bilinić-Zubak, »Mjesto i uloga gramatike u sadašnjem trenutku«, *Strani jezici*, 1—2, Zagreb, 1982.
- Brozović-Gerčan, *Priručnik za nastavnike* (uz udžbenike engleskog jezika za IV, V i VI razreda osnovne škole), Školska knjiga, Zagreb, 1983.
- Mirjana Jurčić, »Najznačajniji faktori lingvističke didaktike«, *Strani jezici*, 2, Zagreb, 1974.
- Mirjana Jurčić, »Prilog koncepciji suvremenog udžbenika stranih jezika za osnovnu školu«, *Strani jezici*, br. 2, Zagreb, 1973.
- Aleksandar Kolka, »Kreativnost i nastava stranih jezika«, *Strani jezici*, br. 1, 1974.
- Ljubomir Mihailović, »Transformaciona generativna gramatika i učenje stranog jezika«, *Strani jezici*, br. 1, Zagreb, 1973.
- Stanka Pavuna, »Gramatika u nastavi stranih jezika«, *Strani jezici*, br. 1, Zagreb, 1974.
- Mirjana Vilke, »Engleski kontrastivni projekt i nastava engleskog jezika«, *Strani jezici*, br. 1, Zagreb, 1974.
- Mirjana Vilke, »Multimedijski pristup nastavi stranih jezika«, *Strani jezici*, br. 3, Zagreb, 1974.
- Mirjana Vilke, *Razgovori o engleskom jeziku*, priručnik za učenike IV, V i VI razreda osnovne škole, Školska knjiga, Zagreb, 1983.
- Mirjana Vilke, *Uvod u glotodidaktiku*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.
- »Program stranih jezika osnovnog i općeg odgoja i obrazovanja«, *Vjesnik Republičkog Komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SRH*, br. 8, IV, Zagreb, 1984.

Helga Smodić-Tretinjak

LITERATURA U NASTAVI NJEMAČKOG JEZIKA NA PRVA DVA POČETNA STUPNJA »ŠKOLE ZA STRANE JEZIKE« U ZAGREBU

Potaknuta radovima objavljenim u časopisu *Strani jezici*, željela bih i sama nešto reći na temu »Literatura u nastavi njemačkog jezika«.

Udžbenici po kojima se radi u školama za strane jezike i pojedinim centrima imaju jedan velik zajednički nedostatak. Polaznici tečajeva i učenici tije-